

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนกรณีเขื่อนจีนบนแม่น้ำโขง ภายใต้นโยบาย

‘เพื่อนบ้านที่ดี’: ผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคม*

ดวงใจ เต๋นเกี๋นลี่ และ วรศักดิ์ มัทธโนบล

บทนำ

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 จนกระทั่งปัจจุบัน จีนได้พัฒนาโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ในตอนบนของแม่น้ำโขง (หรือที่ชาวจีนรู้จักกันในนาม หลานชางเจียง (澜沧江) แล้ว 5 เขื่อนจากทั้งหมด 7 เขื่อนด้วยกัน เขื่อนเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานน้ำเป็นหลัก เพื่อรองรับความต้องการบริโภคพลังงานที่เพิ่มขึ้นภายในของจีนเอง และส่วนเกินจะถูกส่งออกไปขายยังประเทศเพื่อนบ้านต่อไป รัฐบาลจีนคาดหวังว่า โครงการเขื่อนชุดแบบขั้นบันได (cascade dams) ในมณฑลยูนนานนี้ จะสร้างเศรษฐกิจสมบูรณ์ภายในปี ค.ศ. 2017¹

มีความกังวลต่อผลกระทบของเขื่อนและกระแสต่อต้านจากกลุ่มต่างๆ ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า ในบรรดา 5 ประเทศที่อยู่ใต้แม่น้ำโขงลงไปนั้น ภาคประชาสังคมและเครือข่าย NGOs ของไทยมีการเคลื่อนไหวที่โดดเด่นและมีบทบาทอย่างมากในการวิพากษ์วิจารณ์จีนและปกป้องแม่น้ำนานาชาติสายนี้ วิกฤติน้ำท่วมในปี ค.ศ. 2008 และวิกฤติภัยแล้งในปี ค.ศ. 2010 ที่ประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงต้องประสบนั้น ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศต้นน้ำและท้ายน้ำทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นอีกครั้ง การพัฒนาเพียงฝ่ายเดียวและการเปิดเผยข้อมูลอย่างจำกัดของรัฐบาลจีนเกี่ยวกับการทำงานของเขื่อนเป็นสาเหตุหลักที่สร้างความไม่พอใจให้กับชุมชนท้ายน้ำอย่างมาก

ท่ามกลางความขัดแย้งจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำร่วมกันนั้น ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับประเทศเพื่อนบ้านทางด้านใต้กลับดำเนินไปอย่างก้าวกระโดด ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งมาจากการดำเนินนโยบาย ‘เพื่อนบ้านที่ดี’ (Good Neighbor Policy) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการปฏิสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่รายล้อมจีน ด้วยเหตุนี้

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ความร่วมมืออนานาชาติกับความมั่นคงของมนุษย์” ของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(HS1069A-55) โดยได้รับการสนับสนุนจาก โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

¹ John Dore et al., “China’s Energy Reforms and Hydropower Expansion in Yunnan,” in *Democratizing Water Governance in the Mekong Region*, eds. Louis Lebel, John Dore, Rajesh Daniel and Yang Saing Koma (Chiang Mai: Mekong Press, 2007), 58.

กรณีความขัดแย้งอันเกิดจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ของจีนบนแม่น้ำโขงจึงกลายเป็นบททดสอบที่ท้าทายต่อ ‘นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี’ และจะส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเหนือน้ำและใต้น้ำตามมาด้วย

เมื่อพิจารณาตามนิยามและมิติของความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ทั้ง 7 ด้าน²ของสหประชาชาติแล้ว การสร้างเขื่อนของจีนบนแม่น้ำโขงมีความเชื่อมโยงกับความมั่นคงของมนุษย์ในหลายมิติด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากทำให้ชาวประมงริมฝั่งสูญเสียรายได้จากการจับปลา ความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากทำให้ผู้คนขาดแหล่งอาหารหลัก ความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อมจากการผันผวนของระบบนิเวศโดยรวม ซึ่งทั้งหมดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของผู้คนและชุมชนที่อาศัยแม่น้ำสายนี้ในการดำรงชีวิตโดยตรง และความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ก็เป็นสาเหตุประการสำคัญที่ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชุมชนที่ได้รับผลกระทบกับฝ่ายจีน ในระยะยาวนั้น การต่อต้านจีนในกรณีของเขื่อนบนแม่น้ำโขงนี้มีแนวโน้มจะขยายตัวในวงกว้างและความรู้สึกร่วมเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคมโดยรวม เมื่อชาวจีนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่ทำนํามากขึ้น

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนต่อกรณีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ของจีนในตลิ่งบนของแม่น้ำโขง โดยเน้นศึกษาปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในสองระดับด้วยกัน กล่าวคือ ระดับรัฐบาลไทยกับจีน และ ระดับภาคประชาสังคมไทยกับจีน และวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวภายใต้การดำเนิน ‘นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี’ ของจีน ที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเหนือน้ำกับใต้น้ำที่นับวันต้องปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้นเพียงใด ทั้งนี้ สาเหตุที่เน้นศึกษาเฉพาะประเทศไทยนั้น เพราะบทบาทที่เด่นชัดของภาคประชาสังคมไทยส่งผลให้ประเทศไทยมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวมากที่สุดและดูเหมือนจะกลายเป็นคู่อริที่สำคัญของจีนบนแม่น้ำสายนี้

นโยบายเพื่อนบ้านที่ดีของจีนกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

การปฏิรูปประเทศและเปิดประตูต้อนรับต่างชาติของจีนในปลายทศวรรษ 1970 นั้น ไม่เพียงแต่มีความหมายอย่างมากต่อบริบทภายในของจีน หากแต่ยังมีนัยยะสำคัญต่อประเทศเพื่อนบ้านซึ่งล้วนแต่มีขนาดเล็กกว่าจีนมาก ในบรรดายุทธศาสตร์และนโยบายที่ผู้นำจีนได้คิดค้นเพื่อสร้างกระชับ และรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตอันดีกับเพื่อนบ้านที่อยู่ชายขอบแผ่นดินใหญ่นั้น กล่าวได้ว่า

² ประกอบด้วย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (economic security) ความมั่นคงทางอาหาร (food security) ความมั่นคงทางสุขภาพ (health security) ความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อม (environmental security) ความมั่นคงส่วนบุคคล (personal security) ความมั่นคงของชุมชน (community security) และความมั่นคงทางการเมือง (political security) ดูเพิ่มเติมได้ที่ UNDP, “Chapter 2: New Dimensions of Human Security,” in *Human Development Report 1994* <http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf> accessed June 18, 2012.

‘หลักการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ’ (Five Principles of Peaceful Co-Existence, 和平共处五项原则, เหวอผิงกั๋งชู่หฺวู่เซียงหฺยวนเจ้อ)* และ ‘นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี’ (Good Neighbor Policy, 睦邻政策, มู่หลินเจี๊จเซ้อ) เป็นหนึ่งในนโยบายที่รัฐบาลจีนให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวด จะเห็นได้จากการที่ผู้นำจีนมักกล่าวเน้นย้ำถึงนโยบายทั้งสองในโอกาสต่างๆ สม่ำเสมอ

การประชุมสุดยอดผู้นำอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (the 2nd Greater Mekong Sub-region, GMS Summit) เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2005 นายกรัฐมนตรี เวิน เจียเป่า ได้สร้างความมั่นใจให้กับประเทศสมาชิกว่า

“เมื่อเกือบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จีนได้นำเอา ‘หลักการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ’ มาใช้ เพื่อจัดการกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ไม่ว่าจะเป็นประเทศใหญ่ ประเทศเล็ก ประเทศมั่งคั่ง ประเทศจน ประเทศเข้มแข็ง หรือประเทศอ่อนแอก็ตาม ทุกประเทศมีความเท่าเทียมกัน และเมื่อศตวรรษใหม่ได้เริ่มขึ้น จีนได้กำหนดให้ ‘นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี’ เป็นแนวทางระยะยาวในการสร้างมิตรและเป็นหุ้นส่วนกับเพื่อนบ้านของตน โดยให้สัญญาว่า จีนจะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านโดยรอบไม่ว่าจะในฐานะเพื่อนบ้านหรือหุ้นส่วน”³

นโยบายทั้งสองได้ถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายต่างประเทศของจีน นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา และยังคงกลายเป็นองค์ประกอบเสริมที่สำคัญของแนวคิด ‘การผงาดขึ้นอย่างสันติ’ (peaceful rise) ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายทั้งสองมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ ‘หลักการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ’ ดูจะมุ่งเน้นไปที่ประเทศมหาอำนาจมากกว่า เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่า การเติบโตในด้านต่างๆ ของจีนจะไม่เป็นการคุกคามสถานะของประเทศใหญ่ ในทางตรงกันข้ามนั้น ‘นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี’ จะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเทศเล็กๆ ที่มีพรมแดนติดกับจีนมากกว่า ทั้งนี้ก็เพื่อบรรเทาความกังวลที่มีต่ออำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจีน

นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี ได้ถูกกล่าวถึงตั้งแต่ราวปลายทศวรรษ 1970 แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมนัก ความชัดเจนในการนำเอานโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติอย่างจริงจังนั้น ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ

---

* ประกอบไปด้วย (1) การเคารพในบูรณภาพและอำนาจอธิปไตยแห่งเขตแดนซึ่งกันและกัน (mutual respect for territorial integrity and sovereignty) (2) การไม่รุกรานซึ่งกันและกัน (non-aggressive) (3) การไม่ก้าวร้าวกิจการภายในซึ่งกันและกัน (non-interference in internal affairs) (4) การเท่าเทียมกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน (equality and mutual advantage) และ (5) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful coexistence) ดูเพิ่มเติมได้ที่ *Xinhua* <http://news.xinhuanet.com/english/2005-04/08/content_2803638.htm> (8 April, 2005) accessed May 2, 2012.

³ “Full text of Premier Wen's speech at 2nd GMS Summit,” *People's Daily*, <http://english.peopledaily.com.cn/200507/05/eng20050705_194195.html> (July 5, 2005) accessed June 14, 2012.

หลี่ เฝิง ซึ่งปรากฏในรายงานการทำงานของรัฐบาลจีนในปี ค.ศ. 1993⁴ นับตั้งแต่นั้น นโยบายฉันทมิตรนี้ ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจจีน และการดึงดูดการค้าและการลงทุนจากต่างชาติพร้อมกันไปด้วย และเป็นนโยบายที่มีผลอย่างมากในการเปลี่ยนทัศนคติของประเทศเพื่อนบ้านต่อจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีพรมแดนติดกับจีน เพราะเป็นบริเวณที่จะรับรู้ถึงอิทธิพลทางเศรษฐกิจ การทูต วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งทางทหารของจีนก่อนใครเพื่อน

สำหรับจีนแล้ว สาระสำคัญของ นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี คือ การเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน และถือว่าประเทศเพื่อนบ้านเป็นหุ้นส่วนของตน (与邻为善，以邻为伴: หยู่หลินเหวยชาน, หยู่หลินเหวยเป่ียน) หรือกล่าวอีกนัยก็คือ การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน การสร้างเสถียรภาพให้กับประเทศเพื่อนบ้าน และการช่วยให้ประเทศเพื่อนบ้านมั่งคั่ง (睦邻，安邻，富邻) เพื่อสร้างภาพของจีนให้เป็น ‘ช้างใหญ่ที่เป็นมิตร’ (友好的大象).⁵

นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี ไม่เพียงแต่สร้างความมั่นใจให้กับเพื่อนบ้านของจีน แต่ยังทำให้จีนและประเทศในอนุภูมิภาคฯ มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมากขึ้นด้วย ดังคำเปรียบเปรยที่ นายกฯ เวิน ได้กล่าวไว้ว่า “เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กันสามารถให้ความช่วยเหลือได้มากกว่าญาติที่อยู่ห่างไกลกัน”⁶ ประเทศอนุภูมิภาคฯ เองก็ให้การต้อนรับกับนโยบายนี้อย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นนโยบายที่ช่วยเปิดและสร้างเสถียรภาพแนวชายแดนที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นหลังบ้านอันล้าหลังและเต็มไปด้วยปัญหาของประเทศเหล่านี้ด้วย

ความสำคัญของอนุภูมิภาคฯ ที่มีต่อจีนสามารถสรุปได้คร่าวๆ ดังนี้

ประการแรก การเชื่อมโยงทั้งทางเศรษฐกิจและทางภูมิศาสตร์กับอนุภูมิภาคฯ มีส่วนอย่างมากในการช่วยพัฒนาแต่ละเมืองของจีนในยูนนาน ดังที่ ศาสตราจารย์ เหอ เซิงต้า กล่าวไว้ว่า การเข้าเป็นสมาชิกของอนุภูมิภาคฯ ส่งผลให้โครงสร้างพื้นฐานของยูนนานได้รับการพัฒนาไปอย่างมาก⁷ และยิ่ง

⁴ Chung Chien-peng, “The “Good Neighbour Policy” in the Context of China’s Foreign Relations,” *China: An International Journal* 7:1 (March 2009): 107-123.

⁵ Michael A. Glosny, “Stabilizing the Backyard: Recent Developments in China’s Policy toward Southeast Asia,” in *China and the Developing World: Beijing’s Strategy for the Twenty-first Century*, eds., Joshua Eisenman, Eric Heginbotham and Derek Mitchell (New York: M.E. Sharpe, 2007), 150.

⁶ “Full text of Premier Wen’s speech at 2nd GMS Summit”

⁷ He Shengda and Sheng Lijun, “Yunnan’s Greater Mekong Sub-Region Strategy,” in *ASEAN-China Relations: Realities and Prospects*, eds., Saw Swee-Hock, Sheng Lijun and Chin Kin Wah (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005), 296.

ไปกว่านั้นยังเป็นประโยชน์ต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาจีนตะวันตกขนาดใหญ่ (西部大发, ซีบูต้าไคฟา)* โดยรวมอีกด้วย นอกจากนี้ อนุภูมิภาคฯ ยังถือเป็นตัวเชื่อมความร่วมมือระหว่างจีนกับอาเซียนที่สำคัญ ดังที่กล่าวในเอกสารของธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB: Asian Development Bank) ว่า “จีนเห็นว่าการเข้าร่วมในโครงการอนุภูมิภาคฯ นั้น เป็นการช่วยเสริมการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างจีนกับอาเซียนที่ริเริ่มมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 และจะมีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม 2010”⁸ ในการประชุมคณะทำงานด้านการลงทุนในอนุภูมิภาคฯ (the 5th Meeting of the Sub-regional Investment Working Group) ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ปี ค.ศ. 2005 ยังระบุว่า การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของอนุภูมิภาคฯ นี้ ทำให้มณฑลยูนนานได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลกลางของจีนค่อนข้างมาก⁹

ประการที่สอง อนุภูมิภาคฯ มีความสำคัญทางการเมืองต่อจีน เนื่องจาก 5 ประเทศ (ยกเว้นเวียดนาม) ในอนุภูมิภาคฯ ล้วนเป็นสมาชิกของอาเซียน การดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มประเทศเหล่านี้ย่อมเป็นผลดีในการสนับสนุนจีนหรืออย่างน้อยก็วางตัวเป็นกลางในกรณีความขัดแย้งเหนือหมู่เกาะต่างๆ ในทะเลจีนใต้ ที่มีจีนและอีกหลายประเทศในอาเซียนเป็นคู่กรณี¹⁰

ประการที่สาม แม้จะมีตัวแสดงและมหาอำนาจจำนวนมากที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาในอนุภูมิภาคฯ นี้ แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ปัจจุบันนี้อิทธิพลของจีนปรากฏอย่างชัดเจนในบริเวณนี้ แม้เมื่อเทียบกับญี่ปุ่นในด้านการช่วยเหลือทางการเงินแล้ว จีนจะยังมีบทบาทน้อยมาก และอาจกล่าวได้ว่า อนุภูมิภาคฯ เป็นพื้นที่ที่จีนมีบทบาทในฐานะผู้รับผลประโยชน์มากที่สุดภูมิภาคหนึ่ง

ความสำคัญของอนุภูมิภาคฯ ต่อจีนยังสามารถเห็นได้จาก หนังสือปกน้ำเงิน (Blue Book) ชื่อว่า “รายงานความร่วมมือและการพัฒนาในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (The Greater Mekong Subregion

* นโยบายที่เน้นพัฒนาภูมิภาคด้านตะวันตกของจีนที่ยากจนและยังด้อยพัฒนาอยู่มากทั้งหมด 12 เมือง ดูเพิ่มเติมได้ที่ <<http://www.chinawest.gov.cn/web/index.asp>> accessed July 12, 2012.

⁸ “The People’s Republic of China in the Greater Mekong Subregion,” *Asian Development Bank (ADB)* <<http://www.adb.org/GMS/Publications/PRC-in-the-GMS.pdf>> accessed July 10, 2012).

⁹ “Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program Fifth Meeting of the Subregional Investment,” *ADB (Minutes of Proceedings from the Working Group in Phnom Penh, Cambodia, 13-14 October 2005)* <<http://www.adb.org/gms/SIWG-5.pdf>> accessed July 12, 2012.

¹⁰ Sunny Tan, “China’s Mekong Diplomatic Offensive,” *New Asia Republic* <<http://newasiarepublic.com/?p=19759>> (July 24, 2010) accessed May 12, 2012.

Cooperation and Development Report)” ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2011 ตอนหนึ่งของหนังสือนี้ระบุว่า “อนุภูมิภาคนี้ จะกลายเป็นหัวใจใหม่ของความเจริญเติบโตในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก”¹¹

กล่าวโดยสรุปแล้ว นโยบายเพื่อนบ้านที่ดี ของจีนได้มีบทบาทอย่างมากในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ เนื่องจากเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการพัฒนาของประเทศสมาชิก และเป็นนโยบายที่นำมาซึ่งผลประโยชน์ร่วมระหว่างกันในหลายประเด็น

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเหนือน้ำกับประเทศท้ายน้ำ

ด้วยสถานะของการเป็นแม่น้ำนานาชาติ แม่น้ำโขงจึงเป็นทั้งที่มาของโอกาสและความท้าทาย นานัปการ จากความพยายามในการบูรณาการประเทศในอนุภูมิภาคฯ เข้าด้วยกันในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ทำให้ภูมิภาคนี้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ภายใต้บรรยากาศทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา กรอบความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการค้าและการลงทุนถูกจัดตั้งขึ้นมากมาย อาทิเช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง [The Greater Mekong Subregion (GMS) Program] กรอบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาอาเซียน-ลุ่มน้ำโขง [The ASEAN Mekong Basin Development Cooperation, AMBDC] และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (The Ayeyawady - Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy, ACMECS) เป็นต้น ขณะเดียวกัน แนวคิดและแผนการต่างๆ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากศักยภาพของแม่น้ำโขงก็ถูกพัฒนาขึ้นเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาไฟฟ้าพลังงานน้ำ การควบคุมอุทกภัย การชลประทาน และการปรับแม่น้ำโขงเพื่อนการเดินเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ด้วยการเปิดประเทศของจีนมีส่วนอย่างมากต่อความเจริญของอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง

อย่างไรก็ตาม โครงการพัฒนาไฟฟ้าพลังงานน้ำขนาดใหญ่ของจีนกลับเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากทรัพยากรน้ำระหว่างประเทศเหนือน้ำและท้ายน้ำ และความขัดแย้งดังกล่าวมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาแม่น้ำสายนี้โดยจีนนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ ปี ค.ศ.1946 แต่เป็นการก่อสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กบนแม่น้ำสาขาของแม่น้ำหลานชาง การสำรวจเพื่อพัฒนาโครงการขนาดใหญ่โดยรัฐบาลท้องถิ่นของมณฑลยูนนานเริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1950 และสองทศวรรษต่อมา จึงได้มีการวางแผนสร้างเขื่อนบนแม่น้ำหลานชางทั้งหมด 14 เขื่อนด้วยกัน แต่ในเบื้องต้นนั้นออกแบบเพียงจำนวน 8 เขื่อน¹² คือ

¹¹ “Greater Mekong Sub-region will become a new growth pole in Asia Pacific,” *Free Paper*

<<http://www.f-paper.com/?i279689-Greater-Mekong-Sub-region-will-become-a-new-growth-pole-in-Asia-Pacific>> (20 May 2011) accessed July 12, 2012.

¹² “澜沧江水电开发历程 (วิวัฒนาการการพัฒนาไฟฟ้าพลังงานน้ำบนแม่น้ำหลานชาง),” *Xinhua*.

<<http://www.yn.xinhuanet.com/tebd/xdds/xw/bj03.htm>>(January 20, 2002) accessed May 21, 2012.

มานวาน (漫湾) ต้าเฉาซาน (大朝山) จิ่งหง (景洪) เสี่ยววาน (小湾) นัวจาดู (糯扎渡) กงกัวเฉา (功果桥) ก่านหลันป้า (橄榄坝) และเหมิงชง (勐松) ทั้งนี้ รัฐบาลจีนเพิ่งประกาศยกเลิกโครงการเขื่อนเหมิงชงไปเมื่อเร็วๆ นี้¹³ ปัจจุบันมี 5 เขื่อนที่สร้างเสร็จและเริ่มผลิตกระแสไฟฟ้าแล้ว คือ มานวาน ต้าเฉาซาน จิ่งหง เสี่ยววาน และล่าสุด คือ นัวจาดู

เขื่อนทั้งหมดของจีนนี้เรียกว่า โครงการเขื่อนชุดแบบขั้นบันได (cascade dams) เพราะว่าแต่ละเขื่อนถูกออกแบบมาเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน แต่ทำงานเชื่อมต่อกัน ยกตัวอย่างเช่น เขื่อนมานวาน และต้าเฉาซานถูกออกแบบให้เป็นเขื่อนที่กักเก็บน้ำตามฤดูกาล ปริมาณน้ำจึงขึ้นกับฤดูกาลและระดับน้ำจากเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่อื่นๆ¹⁴ ขณะที่เขื่อนเสี่ยววานและนัวจาดูจะถูกใช้เพื่อผลิตไฟฟ้าเป็นหลัก และเพื่อเก็บกักปริมาณน้ำส่งต่อไปยังเขื่อนขนาดเล็กอื่นๆ เพื่อให้สามารถผลิตไฟฟ้าได้ในฤดูแล้งและให้ทันต่อความต้องการใช้พลังงาน¹⁵ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว การทำงานของแต่ละเขื่อนจึงมีผลต่อประสิทธิภาพของเขื่อนอื่นๆ ด้วย รัฐบาลจีนเองได้พยายามที่จะโฆษณาข้อดีและประโยชน์อื่นๆ ของเขื่อนเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อควบคุมอุทกภัย รักษาระดับน้ำในฤดูแล้ง และเพิ่มศักยภาพในด้านการชลประทานเพื่อการเกษตร ซึ่งประเทศทำนองตัวเองจะได้รับประโยชน์ด้วย¹⁶ แต่ดูเหมือนว่า ชุมชนที่อยู่ท้ายน้ำกลับไม่รับรู้ถึงประโยชน์ดังกล่าวของเขื่อนเลย แต่กลับพบการเปลี่ยนแปลงในแม่น้ำสายนี้ที่คาดการณ์ไม่ได้ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 เมื่อเขื่อนแรกของจีนเริ่มผลิตไฟฟ้า ความกังวลต่อผลเสียของเขื่อนเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับเสียงวิพากษ์วิจารณ์จีนที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อเขื่อนต่างๆ ททยอยสร้างเสร็จ

ในความเป็นจริงนั้น เขื่อนเหล่านี้กระทบต่อสภาพลักษณะของจีนและความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับผู้คนที่ทำนํามากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ในระดับรัฐนั้น มีความเป็นไปได้ยากที่จะนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างกัน สาเหตุหนึ่งเพราะว่ารัฐเองมีผลประโยชน์ร่วมในการพัฒนาแม่น้ำสายนี้ ดังเห็นได้จากกรอบความร่วมมือต่างๆ อันเกี่ยวกับลุ่มน้ำโขงนั้นเอื้อประโยชน์ให้กับเป้าหมายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในแต่ละประเทศเป็นอย่างดี¹⁷ ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยขนาดและที่ตั้งของจีนในฐานะ

¹³ “China Launches Mekong River Flood Control Training,” *China Daily*

<http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-06/20/content_9993260.htm>accessed May 19, 2012.

¹⁴ Jill Lawler, “The Interaction between the Mekong River Commission and China: An Analysis of Hydropolitical Dynamics on Cooperation” (Master Thesis, Chulalongkorn University, 2006), 59.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ “China to Build Huge Power Station on Lancang-Mekong River”, *Xinhua*,

<http://news.xinhuanet.com/english/2002-01/20/content_245443.htm>accessed January 11, 2012.

¹⁷ Milton Osborne, *River at Risk: The Mekong and The Water Politics of China and Southeast Asia*, Lowy Institute Paper 02 (New South Wales: Longueville Media, 2004), 23.

ประเทศเพื่อนบ้าน อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ทำให้จีนเป็นตัวแสดงหลักในเชิงภูมิยุทธศาสตร์ของภูมิภาคนี้ (major geostrategic player)¹⁸ อสมมาตรทางอำนาจเช่นนี้เป็นปัจจัยหลักที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม Goh กลับมีความเห็นต่างไปว่า

“ความขัดแย้งระหว่างรัฐเพื่อนบ้านและทำนุบำรุงน้ำมีความรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อตำแหน่งที่ตั้งของประเทศทำนุบำรุงน้ำกับการพึ่งพาทรัพยากรร่วมกันสัมพันธ์กัน...ทุกรัฐเห็นพ้องต้องกันถึงความจำเป็นในการพัฒนา และยังให้ความสำคัญอย่างมากกับแนวคิดภูมิภาคนิยม เพราะเห็นว่าเป็นหนทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของภูมิภาค”¹⁹

เช่นเดียวกัน Stoett ที่เห็นว่า ปฏิสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างรัฐที่ใช้แม่น้ำโขงร่วมกันกับความร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำร่วมกันนั้น จะส่งผลกระทบต่ออย่างมากต่อนโยบายระหว่างประเทศของแต่ละประเทศในอนาคต²⁰ ด้วยความจริงที่ว่า นโยบายต่อแม่น้ำโขงของจีนในปัจจุบันที่ขาดความโปร่งใสนั้นอาจสร้างความหวาดระแวงให้กับบรรดาประเทศสมาชิกในกรอบความร่วมมือต่างๆ ที่มีจีนร่วมอยู่ด้วยได้

ข้อตกลงทวิภาคีและพหุภาคีอันเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรจากแม่น้ำโขงนั้นมีอยู่จำนวนมากไม่น้อย แต่ด้วยการที่ขาดกลไกในการจัดการความสัมพันธ์เพื่อนบ้านกับทำนุบำรุงน้ำ ทำให้การใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกันยังมีความซับซ้อนและยากต่อการจัดการ และแม้ว่าจะมีคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission, MRC) ทำหน้าที่ดังกล่าว แต่การที่จีนยอมเข้าร่วมเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์นั้น ทำให้จีนไม่ถูกผูกมัดภายใต้ข้อตกลงต่างๆ MRC จึงไม่มีสิทธิในการยับยั้งการสร้างเขื่อนใดๆ ของจีนได้ ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งจึงยังดำรงอยู่

¹⁸ Nguyen Phuong Binh, “Geopolitics and Development Cooperation in the Mekong Region,” in *The Mekong Arranged & Rearranged*, eds. Maria Serena I. Diokno and Nguyen Van Chinh (Chiang Mai: Mekong Press, 2006), 70.

¹⁹ Evelyn Goh, *Developing the Mekong: Regionalism and Regional Security in China-Southeast Asian Relations (Adelphi Series 387)*, 1st ed. (UK: Routledge, 2007), 23.

²⁰ Peter Stoett, “Mekong River Politics and Environmental Security,” in *Confronting Environmental Change in East & Southeast Asia: Eco-Politics, Foreign Policy and Sustainable Development*, ed. Paul G Harris (London: Earthscan, 2005), 182.

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับจีนในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขง

อันที่จริงแล้ว ไทยมีบทบาทอย่างมากในยุคแรกๆ ของการพัฒนาแม่น้ำโขงในการโน้มน้าวจีนให้เข้าเป็นสมาชิกของ MRC ในต้นปี ค.ศ. 1990 สมัยที่อานันท์ ปันยารชุน (1991-1992) เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ประเทศไทยมีความพยายามที่จะฟื้นฟูคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong Committee ปัจจุบันคือ MRC) และความตั้งใจที่จะรวมจีนและพม่าเข้าเป็นสมาชิกด้วย แต่ด้วยผลจากสงครามเวียดนาม ทำให้เวียดนามคัดค้านการเชิญจีนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการดังกล่าว และด้วยความขาดวิสัยทัศน์ของรัฐบาลไทยในขณะนั้น ขั้นตอนในการฟื้นฟูจึงดำเนินไปโดยไม่มีจีน²¹ ซึ่งส่งผลกระทบต่อมาจนถึงสถานภาพของจีนใน MRC ดังที่เห็นกันในปัจจุบัน

ที่ผ่านมา กรอบความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มน้ำโขงจำนวนมากถูกก่อตั้งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ทศวรรษ 1990 แต่มีเพียงบางด้านเท่านั้นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวแม่น้ำโขงและมีทั้งไทยและจีนร่วมอยู่ด้วย กรอบความร่วมมือที่ว่ามีวัตถุประสงค์หลากหลาย อาทิ เช่น เพื่อการเกษตร เพื่อการค้า เพื่อการเดินเรือ เพื่อการขนส่ง และเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ ดังจะเห็นได้จาก ตารางที่ 1

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า จีนยอมเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการในกรอบความร่วมมือทุกกรอบยกเว้น MRC ที่จีนยังคงสถานภาพเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ทั้งนี้ บทความขึ้นนี้จะขยายความเฉพาะบางกรอบความร่วมมือที่จะทำให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระดับรัฐระหว่างไทยกับจีนได้อย่างชัดเจน

ในระดับทวิภาคีนั้น รัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีนได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการซื้อขายพลังงานไฟฟ้าตั้งแต่วันที่ 12 พฤศจิกายน 1998 โดยที่ไทยจะนำเข้าไฟฟ้าจากสองเขื่อนของจีน คือ จิ่งหง และ น่วจาตู ในปริมาณ 3,000 เมกกะวัตต์ ภายในปี ค.ศ. 2017²² ในตอนแรกนั้น ทั้งสองประเทศไม่เพียงแต่ตกลงเป็นหุ้นส่วนในการซื้อขายกันเท่านั้น หากแต่ยังจะร่วมลงทุนในการสร้างเขื่อนดังกล่าวของจีนด้วย โดยที่จีนจะถือหุ้น 75%²³ แต่เนื่องจากรัฐบาลขาดความชัดเจน จีนเลยดำเนินการก่อสร้างแต่เพียงลำพัง²⁴ อย่างไรก็ตาม จากรายงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ไทยและ

²¹เซียน ธีระวิทย์, “ความร่วมมือไทย-จีน ด้านการพัฒนาแถบลุ่มแม่น้ำโขง”, ใน *จีนในศตวรรษที่ 21*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), 98-99.

²² “Thailand Power Development Plan 2010-2030 (PDP 2010)”, *Electricity Generating Authority of Thailand* <<http://www.scribd.com/doc/36097570/Thailand-Power-Development-Plan-PDP>> accessed April 15, 2012.

²³ “China, Thailand join forces on Yunnan power projects”, *Xinhua* <http://news.xinhuanet.com/english/2004-07/17/content_1608208.htm> (July 17, 2004) accessed May 23, 2012.

²⁴เซียน ธีระวิทย์, “ความร่วมมือไทย-จีน ด้านการพัฒนาแถบลุ่มแม่น้ำโขง”, 84.

จีนจะร่วมมือกันในการวางแผนและก่อสร้างระบบการส่งจ่ายไฟฟ้าพลังงานสูงต่อไป²⁵ และแม้ว่าจะยัง
ไม่มีความชัดเจนว่า เชื้อนิตของจีนจะทำการขายกระแสไฟให้กับไทย กฟผ. ได้ยืนยันอีกครั้งว่า MOU
ว่าด้วยการซื้อขายพลังงานไฟฟ้าระหว่างไทยกับจีนยังคงดำเนินต่อ โดยที่ไทยจะนำเข้าไฟฟ้าจากจีน
ภายในปี ค.ศ. 2014-2015²⁶

ในระดับพหุภาคีนั้น แผนการปรับปรุงร่องน้ำของแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์นั้นปรากฏขึ้น
ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 ภายใต้แนวคิด ‘สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ’ ซึ่งประกอบด้วย จีน พม่า ลาว และไทย²⁷
และได้รับการสนับสนุนและผลักดันจนกลายเป็น ‘ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในลุ่มแม่น้ำโขง
ตอนบน (Quadripartite Agreement on Commercial Navigation on Lancang–Mekong River),’²⁸
ซึ่งลงนามในเดือน เมษายน ปี ค.ศ. 2000 และมีผลบังคับใช้ในปีต่อมา²⁹ โดยแผนการดังกล่าวมี
วัตถุประสงค์เพื่อขยายร่องน้ำตอนบนของแม่น้ำโขงให้สามารถรองรับเรือสินค้าขนาด 500 ตัน ที่จะแล่น
จากชื่อเหมาของจีนลงมาถึงหลวงพระบางของลาวได้³⁰ โดยมีรัฐบาลจีนเป็นผู้สนับสนุนหลัก อย่างไรก็ตาม
ตาม โครงการนี้มีดำเนินไปอย่างล่าช้า เนื่องจากการต่อต้านจากชุมชนทางภาคเหนือของไทย ส่งผลให้การ
ระเบิดเกาะแก่งทำได้เฉพาะในส่วนของจีนและลาว ส่วนในพื้นที่ของไทยที่รู้จักกันในชื่อของ คอนผีหลง
นั้นได้ถูกระงับโดยกระทรวงกลาโหมไทยตั้งแต่เดือน กรกฎาคม ปี ค.ศ. 2002 ด้วยเหตุผลด้านความ
มั่นคง³¹ แต่อย่างไรก็ตาม จีนยังมีความพยายามที่จะระเบิดตามที่วางแผนไว้ โดยจีนได้ทวงถามถึง
ความก้าวหน้าในส่วนของไทยใน การประชุมคณะกรรมการประสานการดำเนินการตามความตกลงว่า
ด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ครั้งที่ 6 (The 6th Joint Committee on Coordination
of Commercial Navigation)³²

²⁵ Thailand Power Development Plan 2010-2030 (PDP 2010)”, *System Planning Division, Electricity
Generating Authority of Thailand, Ibid.*,

²⁶ กฟผ. เห็น MOU ซื้อไฟฟ้าจากจีน, *Money Channel*

<<http://www.moneychannel.co.th/Menu6/NewsUpdate/tabid/89/newsid491/17668/Default.aspx>>(April 10,
2007) accessed April 24, 2012.

²⁷ พรพิมล ตรีโชติ และคณะ, รายงานการวิจัย เรื่อง สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ: ความเป็นจริงและผลกระทบ (กรุงเทพฯ:
สถาบันเอเชียศึกษา, ตุลาคม 2541), 5.

²⁸ บางแหล่งข้อมูลจะใช้ “The Lancang-Mekong Navigation Channel Improvement Project”

²⁹ “Economic Cooperation in the Greater Mekong Subregion (GMS)”, *Ibid.*,

³⁰ Southeast Asia Rivers Network, *Mekong: Rapids under Fire*, 2nd ed. (Chiang Mai: Southeast Asia
Rivers Network, December 2003), 29.

³¹ *Ibid.*, 32.

³² จีนดันทุรังขอระเบิดแก่ง ‘คอนผีหลง’, *Save Koh Surin*

<<http://www.savekohsurin.com/webboard/topic.php?topicid=631>> accessed April 5, 2012.

สืบเนื่องจากความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ ส่งผลให้ร่องน้ำบางส่วนของแม่น้ำโขงถูกขยายให้กว้างและเหมาะสมกับการขนส่งขนาดใหญ่มากขึ้น จีน พม่า ลาว และไทยจึงได้เห็นชอบใน 'ข้อตกลงขนส่งน้ำมันผ่านแม่น้ำโขง' โดยทั้งสองประเทศได้ลงนามในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 2006 ภายใต้ข้อตกลงนี้ จีนจะทำการขนส่งน้ำมันจากปริมาณเดิม 1,200 ตัน เป็น 70,000 ตัน โดยผ่านไทยเพียงประเทศเดียว ทั้งนี้ การขนส่งรอบแรกได้ไปถึงจีนในเดือน ธันวาคม ของปีเดียวกัน³³ อันที่จริงนั้น ได้มีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการขนส่งน้ำมันผ่านแม่น้ำโขงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999 จากความเห็นชอบของรัฐบาลจีนกับสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน ในการขยายความร่วมมือจากการซื้อขายเฉพาะพลังงานไฟฟ้า เป็น การซื้อขายน้ำมันด้วย³⁴ การศึกษาได้สรุปว่า ในบรรดาเส้นทาง การขนส่งทั้งหมด การขนส่งผ่านแม่น้ำโขง ก่อปรกับการขนส่งทางบกบางส่วน เป็นเส้นทางที่ต้นทุนต่ำที่สุดในการจะไปสู่เมืองต่างๆ ในมณฑลยูนนาน³⁵ และนี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลไทยให้กับสนับสนุนการระเบิดเกาะแก่งของจีนตามลำแม่น้ำโขงด้วย

ตารางที่ 1: กรอบความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มน้ำโขงที่มีไทยและจีนร่วมอยู่ด้วย

กรอบความร่วมมือ	การเกษตร	พลังงาน	สิ่งแวดล้อม	การประมง	ทรัพยากรมนุษย์	การลงทุน	ชลประทาน	การเดินเรือ	การสื่อสาร	การค้า	การท่องเที่ยว	การขนส่ง	เทคโนโลยี	การจัดการทรัพยากรน้ำ
MRC	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓						✓
ADB-GMS	✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓		✓
AMBDC	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
MOU ว่าด้วยการซื้อขายพลังงานไฟฟ้า		✓												

³³ “China starts oil shipping via the Mekong River”, *Xinhua* <http://news.xinhuanet.com/english/2006-12/28/content_5543924.htm> (December 28, 2006) accessed April 11, 2012.

³⁴ “Thailand's Petroleum Products Trading with South China”, *Energy Policy and Planning Office, Ministry of Energy, Royal of Thai Government* <<http://www.eppo.go.th/vrs/VRS47-01-ChinaPetro.html>> accessed April 29, 2012.

³⁵ *Ibid.*

กรอบความร่วมมือ	การเกษตร	พลังงาน	สิ่งแวดล้อม	การประมง	ทรัพยากรมนุษย์	การลงทุน	ชลประทาน	การเดินเรือ	การสื่อสาร	การค้า	การท่องเที่ยว	การขนส่ง	เทคโนโลยี	การจัดการทรัพยากรน้ำ
ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน								✓				✓		
ข้อตกลงเพื่อขนส่งน้ำมันผ่านแม่น้ำโขง		✓										✓		

ที่มา: ผู้วิจัยรวบรวมและเรียบเรียงจากเอกสารและเว็บไซต์ต่างๆ³⁶

กล่าวสำหรับกรณีการสร้างเขื่อนของจีนบนแม่น้ำสายหลักของแม่น้ำโขงนั้น ก็มีเสียงสะท้อนแสดงความกังวลต่อผลกระทบของจีนจากฝ่ายการเมืองอยู่ไม่น้อย แม้น้อยครั้งมากที่นักการเมืองไทยจะกล้าตั้งคำถามหรือวิพากษ์วิจารณ์จีนอย่างเปิดเผย แต่เหตุการณ์อุทกภัยปี 2008 และปัญหาภัยแล้งปี 2010 ซึ่งถือเป็นวิกฤติที่รุนแรงที่สุดสำหรับผู้คนที่อยู่ตามแม่น้ำโขงนั้น ทำให้นักการเมืองหลายคนแสดงความไม่แน่ใจต่อประโยชน์ของเขื่อนจีน ยกตัวเช่น ในปี 2009 วุฒิสมาชิก จีราวรรณ

³⁶ รายละเอียดเกี่ยวกับกรอบความร่วมมือต่างๆ สามารถดูเพิ่มเติมได้จาก <<http://www.mrcmekong.org/>>, <<http://www.adb.org/countries/gms/main>>, <<http://www.aseansec.org/19591.htm>>, Thailand Power Development Plan 2010-2030 (PDP 2010), System Planning Division, Electricity Generating Authority of Thailand, กระทรวงต่างประเทศ, <www.mfa.go.th/main/th/world/7/19897-โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่ม.html> and “China Starts Oil Shipping via the Mekong River”, *Xinhua*, <http://news.xinhuanet.com/english/2006-12/28/content_5543924.htm> (December 28, 2006) accessed January 15, 2012.

จงสุทธานามณี วัฒนศิริธร ได้ตั้งกระทู้ถามในสภา³⁷ อีกทั้งยังได้ทำจดหมายถามไปยังนายกรัฐมนตรีถึงผลกระทบที่ไทยได้รับจากเขื่อนบนแม่น้ำโขงของจีน โดย จิราวรรณ ได้ตั้งคำถามถึงนายกรัฐมนตรี ดังนี้

- 1) รัฐบาลมีนโยบายอย่างไรบ้างในการบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านริมแม่น้ำ และ
- 2) รัฐบาลไทยมีแผนที่จะนำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนหรือไม่³⁸ เป็นแนวคิดที่พยายามจะนำเอาประเด็นความขัดแย้งระหว่างจีนกับประเทศท้ายน้ำเข้าสู่เวทีภูมิภาคด้วย

การวิพากษ์วิจารณ์ในสภายังเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นจากกรณีภัยแล้งในปี 2010 ซึ่งถือว่าเป็นวิกฤตครั้งรุนแรงที่สุดในสองทศวรรษที่เกิดกับชุมชนที่อาศัยตามริมแม่น้ำโขง ในวันที่ 2 มีนาคม 2010 วุฒิสมาชิก ประสาร มฤคพิทักษ์ ได้ยื่นกระทู้ถามด่วนถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลทำการตรวจสอบผลกระทบที่เกิดจากการลดลงของระดับน้ำอย่างรวดเร็วของแม่น้ำโขง และเพื่อประสานขอความร่วมมือจากสมาชิก MRC อีก 3 ประเทศและจีนด้วย³⁹ หลังจากนั้นไม่นาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งได้ยื่นเสนอญัตติด่วน ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาวิกฤตการณ์แม่น้ำโขงแห่งขอ⁴⁰ ในที่สุด คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาวิกฤตการณ์ระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลง ก็ถูกจัดตั้งขึ้นในวันที่ 12 มีนาคม 2010⁴¹ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม คณะกรรมการชุดนี้ได้ตีพิมพ์รายงานฉบับสมบูรณ์ออกมา แต่กลับระบุว่า วิกฤตภัยแล้งที่

³⁷ “กระทู้ถาม เรื่อง ปัญหาผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง”, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร<<http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/71844/00000000103332.pdf?sequence=1>> accessed May 13, 2012 และ “กระทู้ถาม นายกรัฐมนตรี เรื่อง ปัญหาผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง”, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร<<http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/60455>> accessed May 13, 2012.

³⁸ “กระทู้ถาม เรื่อง ปัญหาผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง”, Ibid.

³⁹ “กระทู้ถามด่วน เรื่อง การตรวจสอบผลกระทบและประสานความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงอย่างเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลงผิดปกติ”, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร<<http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/72428>> accessed March 19, 2012.

⁴⁰ “ขอเสนอญัตติด่วน เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาวิกฤตการณ์แม่น้ำโขงแห่งขอ”, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร<<http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/19828>> accessed March 19, 2012.

⁴¹ “ประกาศสภาผู้แทนราษฎร เรื่อง ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาวิกฤตการณ์ระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลง”, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร<<http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/141205>> accessed March 22, 2012.

เกิดขึ้นนั้นไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นสาเหตุมาจากเงื่อนไขของจีน⁴² สุดท้ายแล้ว การจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวขึ้นก็ไม่ได้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนที่ประชาชนได้รับแต่อย่างใด

ฝ่ายรัฐบาลจีนเองนั้นมีการตอบสนองที่ไม่ผู้จะเป็นมิตรนักต่อความเดือดร้อนของผู้คนทำน้ารวมถึงเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ นานา ซึ่งต่างจากที่จีนพยายามเชิดชู นโยบายเพื่อนที่ดี ครั้งหนึ่งในการประชุมใหญ่อันเกี่ยวกับแม่น้ำโขง ซึ่งจัดที่ประเทศไทยนั้น⁴³ ผู้แทนจากจีนถึงกับเดินออกจากที่ประชุมทันทีเพื่อคัดค้านความพยายามของบางประเทศที่จะยกเอาประเด็นการสร้างเขื่อนของจีนบนแม่น้ำโขงมาอภิปราย โดยให้เหตุผลว่า จีนถือเป็นเรื่องภายในที่ต่างชาติไม่ควรแทรกแซง และจีนมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ในการสร้างเขื่อนในเขตแดนของตน จีนได้ยึดมั่นในแนวคิดนี้มาโดยตลอด ด้วยเหตุนี้จึงไม่เคยเห็นจีนออกมาแสดงความรับผิดชอบใดๆ ต่อผลกระทบที่ประเทศทำน้าได้รับ

แม้ในระยะหลังจีนจะให้ความร่วมมือกับ MRC ด้วยการเปิดเผยข้อมูลทางอุทกวิทยาในบางฤดู แต่ในระดับท้องถิ่นกลับพบว่า สถานีวัดระดับน้ำในระดับท้องถิ่นไม่เคยได้รับข้อมูลดังกล่าว นอกจากนี้ ยังตัดพ้อว่า ในฤดูแล้ง จีนจะเก็บน้ำเพื่อใช้เอง แต่เมื่อใดก็ตามที่เรือสินค้าจีนจะแล่นลงมา จีนจะเปิดเขื่อนเพื่ออำนวยความสะดวกทันที⁴⁴ หรือแม้กระทั่งเร็วๆ นี้ เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายได้ส่งจดหมายไปยังผู้ว่าราชการมณฑลยูนนาน เพื่อขอให้ปล่อยน้ำออกจากเขื่อนจิ่งหงบ้างในช่วงที่ภัยแล้งมีความรุนแรงมาก แต่กลับถูกปฏิเสธด้วยเหตุผลที่ว่า จีนเองก็ประสบกับภัยแล้งอย่างหนัก มีความจำเป็นที่ต้องกักเก็บน้ำไว้ใช้ในประเทศด้วย⁴⁵ กรณีนี้แสดงให้เห็นว่า การทำงานของเขื่อนจีนมีความสำคัญมากเพียงใดต่อผู้คนทำน้า โดยเฉพาะในฤดูแล้ง และยังแสดงให้เห็นอีกว่า จีนสามารถควบคุมการไหลของน้ำได้จริง โดยยึดความจำเป็นภายในของจีนเป็นหลัก

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม หลายฝ่ายยังมองว่า จีนมีท่าทีที่อ่อนลงในช่วงที่เกิดภัยแล้งอย่างหนัก โดยหลังจากการพบกันระหว่างผู้ช่วยรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของจีนกับนายกรัฐมนตรียุทธศาสตร์ของประเทศไทยในวันที่ 8 มีนาคม 2010 จีนสัญญาว่าจะให้ความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูลด้านการไหลของน้ำมาก

⁴² “รายงานการศึกษาปัญหาวิกฤตการณ์ระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลง”, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

<<http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/77941>> accessed March 22, 2012.

⁴³ แม้จะไม่ระบุแน่ชัดว่าเป็นการประชุมใด แต่จากบริบทโดยรอบแล้ว คาดว่าจะเป็น International Conference on Natural Resource Management and Cooperation Mechanisms in the Mekong Region” ซึ่งจัดขึ้นที่สำนักงานสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย, วันที่ 16-18 พฤศจิกายน 2004.

⁴⁴ Poona Antaseeda, “Upstream Power Play”, *Bangkok Post Perspective*, December 22, 2002, 12.

⁴⁵ “แฉ ผวจ.ขอเปิดเขื่อนโดนจีนปฏิเสธ”, เดลินิวส์ <<http://www.dailynews.co.th/crime/79913>> accessed March 17, 2012.

ขึ้น⁴⁶ ซึ่งต่อมาไม่นาน ระดับน้ำที่วัดได้ในแม่น้ำโขงได้เพิ่มขึ้นอีก 10%⁴⁷ แม้จะยังพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัด แต่มีบางกระแสที่เชื่อว่าเป็นเพราะจีนรักษาคำพูดที่ให้ไว้กับนาย กช ของไทย นอกจากนี้ รัฐบาลจีนยังได้เชิญเจ้าหน้าที่จากประเทศทำนน้ำไปเยี่ยมชมการทำงานงานของเขื่อนจีนบนแม่น้ำโขง แม้จะเป็นสัญญาณที่ดีของการเปิดเผยข้อมูลมากขึ้น แต่ก็มีความกังวลว่า เขื่อนที่จีนเปิดให้ดูเป็นเพียงเขื่อนขนาดเล็กที่ไม่ได้มีผลกระทบมากต่อประเทศทำนน้ำ เขื่อนที่จีนควรเปิดเผยข้อมูลให้มากขึ้นคือเขื่อนขนาดใหญ่ อย่างเช่น เขื่อนเสี่ยววาน⁴⁸ ล่าสุด คาราวานจีเอ็มเอส ครั้งที่ 2 (the 2nd GMS Caravan) ซึ่งจัดขึ้นในเดือนธันวาคม 2010 โดยกรมการกิจการชายแดน ยังได้รับเชิญให้เข้าเยี่ยมชมเขื่อนอย่างเป็นทางการพิเศษจากรัฐบาลจีนอีกด้วย⁴⁹

กล่าวได้ว่า ไทยกับจีนมีปฏิสัมพันธ์ต่อการพัฒนาแม่น้ำโขงในระดับรัฐที่ค่อนข้างกระตือรือร้น แม้ในระดับรัฐจะไร้ซึ่งเสียงวิพากษ์วิจารณ์จีนต่อผลกระทบจากการสร้างเขื่อนของจีน แต่เสียงสะท้อนในสภาพการเมืองแสดงให้เห็นว่า ความกังวลและความไม่เชื่อใจในคำโฆษณาต่อประโยชน์ของเขื่อนจีนนั้นมิให้เห็นอยู่ เพียงแต่ไม่ได้ถูกเปิดเผยในที่สาธารณะ ฝ่ายรัฐบาลจีนเองก็มีปฏิบัติการตอบสนองและให้ความร่วมมือในระดับรัฐอยู่บ้าง แม้จะยังไม่เป็นที่พอใจของผู้คนทำนน้ำก็ตาม การมีผลประโยชน์ร่วมกันจากกรอบความร่วมมือต่างๆ ในการพัฒนาแม่น้ำโขงส่งผลให้รัฐบาลไทยเองไม่สามารถที่จะเป็นผู้นำในการเผชิญหน้ากับจีน กรณีผลกระทบของเขื่อนจีนบนแม่น้ำโขงจึงกลายเป็นประเด็นที่มีความเปราะบางอย่างมาก การดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่จึงอาจเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับทั้งสองฝ่าย วิถีปฏิบัติในฤดูต่างๆ ของแม่น้ำโขงจึงกลายเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่จะได้รับความสนใจจากรัฐเป็นครั้งคราวไป

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมไทยกับจีน

ในบรรดาผู้คนทำนน้ำ 4 ประเทศนั้น กล่าวได้ว่า ภาคประชาสังคมของไทยมีการเคลื่อนไหวในการแสดงความไม่พอใจต่อเขื่อนของจีนบนแม่น้ำโขงอย่างชัดเจนและอย่างต่อเนื่อง ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าผู้คนในประเทศอื่นไม่ใส่ใจหรือได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนของจีนน้อยเมื่อเทียบ

⁴⁶ “จีนเชิญ 4 ขาดิตตรวจสอบเขื่อนแม่น้ำโขง”, *Bangkok Biz*

<http://www.bangkokbiznews.com/2010/03/10/news_30485643.php?news_id=304856438> (March 10, 2010) accessed April 24, 2012.

⁴⁷ “จีนยอมเปิดเขื่อน น้ำโขงสูงขึ้น 10% รับข้อเสนอไทย ตั้งเวทีแก้วิกฤติ”, *Isan Fair*

<<http://www.isanfair.com/ViewSubject.php?did=86&sid=27>> accessed March 3, 2012.

⁴⁸ “จีนเชิญ 4 ขาดิตตรวจสอบเขื่อนแม่น้ำโขง”,

⁴⁹ “GMS Caravan”, <<http://gmscaravan.multiply.com/>> accessed January 25, 2012.

กับไทย หากแต่สาเหตุหลักเป็นเพราะระบบการเมืองของไทยให้อิสรระในการแสดงออกมากกว่าระบบในประเทศอื่นๆ ภาคประชาสังคมไทยจึงมีบทบาทนำในการประท้วงจีนในแต่ละครั้ง

แม้ว่าการประท้วงเขื่อนจีนจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่ผู้คนที่อาศัยตามริมแม่น้ำโขงนั้นรับรู้เกี่ยวกับโครงการการสร้างเขื่อนของจีนมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 นิวัติ ร้อยแก้ว จากกลุ่มรักษ์เชียงของ กล่าวว่า ชาวบ้านที่ อำเภอเชียงของ ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ ของระดับน้ำในแม่น้ำโขงตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 ระหว่างที่มีการสร้างเขื่อนมานาน⁵⁰ แต่เนื่องจากไม่คิดว่าจีนจะสร้างเป็นเขื่อนชุดที่ประกอบไปด้วยกว่า 10 เขื่อนในโครงการนี้ ชาวบ้านจึงไม่ได้ใส่ใจมากนัก จนกระทั่งต้นทศวรรษ 2000 เมื่อเขื่อนที่สอง (ต้าเฉาซาน) อยู่ระหว่างการก่อสร้าง ชาวบ้านเริ่มตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำอย่างจริงจังนับแต่นั้นมา

เอ็นจีโอไทยก็เริ่มรับรู้ว่าการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงในช่วงที่ผ่านมาน่ากังวลอยู่ระหว่างการก่อสร้างเช่นกัน วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ จากมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ หรือ TERRA (Towards Ecological Recovery and Regional Alliance) กล่าวว่า TERRA ได้เฝ้าดูโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานน้ำของจีนตั้งแต่ระยะแรกที่ผ่านมาเริ่มสร้าง แต่สาเหตุที่นำเสนอประเด็นเขื่อนจีนในสิ่งพิมพ์ของมูลนิธิ ที่ชื่อว่า ‘Watershed’⁵¹ ค่อนข้างช้านั้น เนื่องจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การเข้าถึงข้อมูลของจีน ณ ตอนนั้นมีความจำกัดมาก ด้วยการขาดบุคลากรที่มีความรู้ในภาษาจีน 2) รัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่ได้แสดงความสนใจต่อโครงการเหล่านั้นเลย และ 3) ขณะนั้น เขื่อนสามโตรกได้รับความสนใจจากสาธารณชนอย่างท่วมท้นจนกลบประเด็นอื่นๆ ข้อสังเกตบางประการของ Goh อาจช่วยเติมเต็มและตอบคำถามที่ว่า เพราะเหตุใดประเทศทำนองนี้จึงรับรู้เกี่ยวกับโครงการเขื่อนจีน ค่อนข้างล่าช้า Goh ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในขณะนั้นที่ไม่สู้ดีนัก การปฏิสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคฯ จึงมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งการบูรณาการยุทธนานเข้ากับตลาดโลกก็ค่อนข้างช้า⁵² กว่าผู้คนในประเทศทำนองนี้จะรับรู้ถึงโครงการเขื่อนของจีนเวลาก็ได้ล่วงเลยไปจนเมื่อหลายโครงการได้สร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว

เมื่อแต่ละเขื่อนทยอยสร้างเสร็จตามๆ กัน การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมที่พัฒนาไปคู่ขนานกันไปนั้นไม่เพียงแต่เพื่อคัดค้านกรณีเขื่อนบนแม่น้ำโขง หากแต่ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านการพัฒนาอื่นๆ ของจีนบนแม่น้ำโขงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการระเบิดเกาะแก่งที่มีจีนเป็นผู้ริเริ่ม และผลักดันอย่างขะมักเขม้น

⁵⁰ นิวัติ ร้อยแก้ว, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2012.

⁵¹ TERRA ก่อตั้งขึ้นในปี 1992 นิตยสาร Watershed ฉบับแรกตีพิมพ์ในปี 1995. สามารถดูฉบับย้อนหลังได้ที่ <http://www.terraper.org/watershed.php>

⁵² วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ, สัมภาษณ์ 7 กุมภาพันธ์ 2012.

⁵³ Goh, *Developing the Mekong*, 42.

เหตุการณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อคัดค้านหรือวิจารณ์จีนนั้นมีในรูปแบบต่างๆ นับตั้งแต่การจัดสัมมนาทางวิชาการ การออกแถลงการณ์ร่วม การยื่นจดหมายประท้วง ไปจนถึงการเผชิญหน้าด้วยการประท้วงที่หน้าสถานทูตจีนประจำประเทศไทย ขณะเดียวกัน การจัดกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวในแต่ละครั้งมักประกอบไปด้วยหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคมในท้องถิ่น เอ็นจีโอรดับชาติ หรือองค์กรระหว่างประเทศ ยกเว้นภาครัฐของไทย นอกเหนือจากกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ และ TERRA ที่มักเห็นตามสื่อแล้ว ยังมีอีกหลายกลุ่มหลายองค์กรที่ทำงานในด้านต่างๆ เพื่อปกป้องแม่น้ำโขง อาทิเช่น โครงการสื่อชุมชนลุ่มน้ำโขง เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา องค์กรแม่น้ำเพื่อชีวิต⁵³ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มักทำงานกันเป็นเครือข่าย และเน้นการทำงานทั้งลุ่มน้ำ ไม่ได้เจาะจงแต่แม่น้ำโขงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ หลายองค์กรจึงเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการสร้างเขื่อนในแม่น้ำสาละวินของพม่า และคัดค้านเขื่อนไซยะบุรีด้วย

กล่าวเฉพาะกรณีของแม่น้ำโขงนั้น โครงการระเบิดเกาะแก่งถูกหยิบยกขึ้นมาอภิปรายอย่างกว้างขวางตั้งแต่ปี 2002 ภายหลังจากการลงนามในข้อตกลงของทั้ง 4 ประเทศ กลุ่มรักษ์เชียงใหม่เห็นว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้หน่วยงานรัฐหันมาพิจารณาถึงผลเสียที่อาจตามมาจากการยอมให้ระเบิดคอนกรีต และทำที่สูดถึงขั้นยอมระงับโครงการดังกล่าว⁵⁴ ซึ่งถือเป็นการตัดสินใจของรัฐบาลไทยที่เห็นได้ไม่บ่อยนัก นวัตกรรมให้ข้อสังเกตว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้รัฐบาลรับฟังและพิจารณาตามคำเรียกร้องของภาคประชาสังคมในขณะนั้น เป็นเพราะการมีงานวิจัยที่ชาวบ้านศึกษาเองประกอบด้วย⁵⁵ การวิจัยดังกล่าวรู้จักกันในนามของ ‘งานวิจัยไต้หวัน’ หรือ ‘จาวบ้าน’⁵⁶ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยชาวบ้านและจากชาวบ้านอาวุโสเอง ในแง่หนึ่งก็เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้กับชาวบ้านพร้อมกันไปด้วย ในปัจจุบันงานวิจัยไต้หวันได้รับการยอมรับในวงกว้าง โดยเห็นว่าเป็นแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้แหล่งหนึ่งเช่นกัน

ในบรรดากิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้น การประชุม ‘International Conference on Natural Resource Management and Cooperation Mechanisms in the Mekong Region’ ถือเป็นการพยายามก้าวสำคัญของภาคประชาสังคมในการเสนอให้มีการก่อตั้ง ‘สภาประชาชนแม่น้ำโขง (Mekong

⁵⁴ดูรายละเอียดเหตุการณ์และกิจกรรมประท้วงจีนได้ที่ Living River Siam <<http://www.livingriversiam.org/index-eng.html>>, TERRA <<http://www.terraper.org/mainpage/index.php>>, Save the Mekong <http://www.savethemekong.org/issue_detail.php?sid=21>

⁵⁵นิวัติ ร้อยแก้ว, สัมภาษณ์,

⁵⁶Ibid.,

⁵⁷‘งานวิจัยไต้หวันในแต่ละพื้นที่’, *Foundation for Ecological Recovery* <http://www.livingriversiam.org/work/tb_research.htm> accessed March 22, 2012.

People's Council)’ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น⁵⁷

นอกจากการสร้างองค์ความรู้ให้กับชาวบ้านในท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายทั้งภายในประเทศและกับประเทศเพื่อนบ้านมีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนบนแม่น้ำโขงของจีนและการใช้ทรัพยากรน้ำจากแม่น้ำโขงเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ด้วย

กรณีการสร้างเครือข่ายภายในประเทศระดับท้องถิ่นนั้น เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา (Mekong-Lanna Natural Resources and Culture Conservation Network) เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน เครือข่ายฯ เกิดจากการรวมองค์กรท้องถิ่นเข้าด้วยกัน 3 องค์กร คือ กลุ่มรักษ์เชียงของ ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำอิง และโครงการแม่น้ำและชุมชน⁵⁸ ทั้งนี้การรวมกลุ่มดังกล่าวเกิดจากความจำเป็นที่ต้องหาพันธมิตรเพื่อต่อต้านโครงการเขื่อนชุดของจีนบนแม่น้ำโขง ซึ่งในขณะนั้นเขื่อนที่สองกำลังจะถูกสร้าง การต่อสู้เพียงลำพังของกลุ่มรักษ์เชียงของคงจะไม่มีพลังพอ ทั้ง 3 องค์กรจึงรวมตัวกันขึ้นในปี 2002⁵⁹

การแสวงหาพันธมิตรในภูมิภาคเองก็กำลังดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และส่วนใหญ่เป็นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เนื่องจากความอ่อนไหวของปัญหาเขื่อนจีนและระบบการเมืองที่ต่างกันมาก การสร้างเครือข่ายในระดับนี้ต้องใช้ความระมัดระวังค่อนข้างมาก ถึงแม้ว่าทุกประเทศจะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนของจีน แต่การชูประเด็นนี้เป็นประเด็นหลักจะเป็นอุปสรรคต่อการเข้าหาภาคประชาสังคมในประเทศเหล่านี้ ทั้งนี้เนื่องจากจะถูกกีดกันจากเจ้าหน้าที่รัฐตั้งแต่แรกเริ่ม วิธีการที่ดีที่สุดคือ การพูดถึงแม่น้ำโขงอย่างกว้างในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรน้ำที่ผู้คนในลุ่มน้ำใช้ร่วมกันเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมให้เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้การทำงานของภาคประชาสังคมไทยง่ายขึ้น⁶⁰ และคาดหวังว่าจะมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

การสร้างพันธมิตรนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่กับประเทศท้ายน้ำ กับภาคประชาสังคมของจีนก็มีการติดต่อประสานงานอย่างสม่ำเสมอ แต่ความร่วมมือยังไม่เป็นรูปธรรม เนื่องจากอุปสรรคหลายประการ จากการทำงานกับภาคประชาสังคมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ วิทยุฯ เพิ่มพงศาเจริญ พบว่าปัญหาสำคัญของภาคประชาสังคมหรือเอ็นจีโอของจีนคือ ถ้าไม่ยึดแนวทางเดียวกับรัฐบาลจีน ก็มักเบี่ยงเบนความสนใจไปตามกระแสโลกได้ง่าย⁶¹ ขณะเดียวกัน นักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของจีน

⁵⁸ “Events,” *Foundation for Ecological Recovery*

<http://www.terraper.org/events_view.php?id=3> accessed March 22, 2012.

⁵⁹ ดูเพิ่มเติมได้ที่ http://www.mekonglover.com/aboutus_info_mekong.asp

⁶⁰ นิวัติ ร้อยแก้ว, สัมภาษณ์,

⁶¹ Ibid.,

⁶² นิวัติ ร้อยแก้ว, สัมภาษณ์,

จำนวนมากพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นที่จะทำทนายอำนาจของรัฐบาลจีน⁶² ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการยากที่จะสร้างเครือข่ายถาวรกับองค์กรใดองค์กรหนึ่งในจีน

ส่วนชาวจีนในมณฑลยูนนานที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนของจีนนั้นมีจำนวนไม่น้อย การศึกษาของ Osborne และ Higashi พบว่า นับตั้งแต่เขื่อนม่านวานเริ่มก่อสร้างนั้น ชาวบ้านจำนวนมากต้องถูกบังคับให้ย้ายไปอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ย่ำแย่และไม่เอื้อต่อการดำรงชีพ⁶³ Osborne ได้ชี้ให้เห็นว่า สาเหตุที่เสียงของคนเหล่านี้ถูกละเลยจากรัฐบาลจีนก็เพราะความเป็นชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่คนฮั่น⁶⁴ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ในจีนมีความสำคัญเชิงการเมืองต่อรัฐบาลจีนน้อยมาก

โดยสรุปแล้ว ข้อจำกัดที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดช่องว่างในการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคมในไทยกับภาคประชาสังคมในจีน ซึ่งแม้ว่าช่องว่างนี้จะใช้ความพยายามและเวลาในการเติมเต็มอย่างมาก การสื่อสารและการสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่องยังคงมีความจำเป็น ไม่เพียงแค่ว่าเพื่อประโยชน์ของคนเท่านั้น หากแต่ยังเพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้กับรากหญ้าของจีนถึงผลเสียจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ถูกต้องของรัฐด้วย

กว่าทศวรรษแล้วที่ภาคประชาสังคมไทยได้มีการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับเขื่อนจีนบนแม่น้ำโขง ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านต่างเห็นว่าเขื่อนจีนมีผลร้ายมากกว่าผลดีดังที่จีนโฆษณา นอกเหนือจากการสังเกตเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำที่ผ่านมาแล้ว วิกฤตน้ำท่วมในปี 2008 และภัยแล้งในปี 2010 ทำให้จีนถูกวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จีนถูกตั้งคำถามถึงความเต็มใจในการเปิดเผยข้อมูลอุทกวิทยาและการทำงานของเขื่อนที่ถูกต้องให้กับประเทศที่ทำได้รับรู้

วิธีการที่รัฐบาลจีนใช้มาโดยตลอดเพื่อตอบสนองต่อข้อกล่าวหาต่างๆ เรียกว่า ‘การทูตแบบนิ่งเฉย (Diplomacy of Silence)’⁶⁵ การยื่นจดหมายประท้วงโดยเครือข่ายภาคประชาสังคมไทยถึงสองครั้ง ที่สถานทูตจีนประจำประเทศไทย ได้ตำหนิจีนอย่างเปิดเผยว่า ไม่สนใจต่อเสียงของผู้คนที่ได้รับ

⁶³ Lin Teh-Chang, “Environmental NGOs and the Anti-Dam Movements in China: A Social Movement with Chinese Characteristics,” *Issues & Studies* 43: 4 (December 2007): 149-184.

⁶⁴ Osborne, *River at Risk: The Mekong and The Water Politics of China and Southeast Asia*, 22, Satomi Higashi, “Resettlement and Dam Development on the Lancang River: Victims of Development Overshadowed by Dams,” in *A River of Controversy*, ed., Kate Lazarus (Berkeley, CA: International Rivers Network, Mekong Watch, Southeast Asia Rivers Network, November 2003), 27.

⁶⁵ Osborne, *Ibid.*

⁶⁶ Sunny Tan, “China’s Mekong Diplomatic Offensive,” *New Asia Republic* <<http://newasiarepublic.com/?p=19759>> (July 24, 2010) accessed May 12, 2012.

ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนของตนบนแม่น้ำโขง⁶⁶ แม้ว่าตั้งแต่ปี 2002 จีนจะมีการเปิดเผยข้อมูลทุกวิทยาบางส่วนให้กับ MRC และล่าสุดในปี 2010⁶⁷ ยังยอมให้ข้อมูลในช่วงฤดูแล้งด้วย แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการจัดการลุ่มน้ำโขงทั้งหมด เพราะข้อเรียกร้องของภาคประชาสังคมคือ จีนต้องเปิดเผยข้อมูลการทำงานของเขื่อนทั้งหมด รวมถึงสถิติต่างๆ ในอดีตก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อน⁶⁸ เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

อีกวิธีการหนึ่งในการตอบโต้ของจีนคือ การยืนยันถึงประโยชน์ของเขื่อน เช่น ในปี 2002 ผู้เชี่ยวชาญด้านน้ำของจีนอ้างว่า เขื่อนเสี่ยววานจะช่วยควบคุมอุทกภัยและป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่ทำน้ำได้⁶⁹ หรืออย่างในกรณีที่ เหอ ต้าหมิง นักวิชาการจีนกล่าวอย่างมั่นใจว่า เมื่อเขื่อนเสี่ยววานเริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้า จะช่วยเก็บกักน้ำไว้ไม่ให้ไหลลงป่ด้านได้ในปริมาณที่มากเกินไป ขณะเดียวกันในฤดูแล้งยังจะช่วยเพิ่มปริมาณน้ำได้กว่า 40% ด้วย⁷⁰ แต่เท่าที่ผ่านมา ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ยังคงเกิดวิกฤติทั้งน้ำท่วมและภัยแล้งต่อบริเวณลุ่มน้ำโขง ที่สำคัญ เมื่อเกิดวิกฤติแล้ว จีนกลับไม่สามารถทำประโยชน์ได้ดังที่จีนกล่าวอ้าง และปล่อยให้ผู้คนทำน้ำอยู่อย่างไม่สามารถคาดการณ์แม่น้ำโขงที่เขาเคยรู้จักอย่างดีได้ต่อไป

หรือแม้กระทั่งการออกมาแถลงข่าวและการเข้าร่วมงานสัมมนาทางวิชาการของเจ้าหน้าที่รัฐของจีนล่าสุดในเดือนมีนาคม 2010 ซึ่งหลายฝ่ายมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงท่าทีของจีนอย่างมีนัยยะ แต่สำหรับนักวิติ ร้อยแก้ว แล้ว การอธิบายของจีนก็ยังไม่สามารถยอมรับได้ สิ่งที่เขาสนใจคือผลกระทบ

⁶⁷ “Appendix 1: Letter to the Chinese Government,” in *Two important Lessons from Mekong Mainstream Dams in China*, Mekong Community Media Project, Mekong-Lanna Natural Resources and Culture Conservation Network (Chiang Rai: Parbpim, July 2010), 59. and “Appendix 2: Third Complaint to the Chinese Government”, 61.

⁶⁸The 2002 Agreement can be found at Agreement on provision of hydrological information renewed by China and MRC, Mekong River Commission < <http://www.mrcmekong.org/news-and-events/news/agreement-on-provision-of-hydrological-information-renewed-by-china-and-mrc/> > accessed June 27, 2012. The 2010 further cooperation can be found at First MRC Summit, Mekong River Commission, <<http://www.mrcmekong.org/news-and-events/speeches/first-mrc-summit-4/> > accessed June 27, 2012.

⁶⁹“Appendix 2: Third Complaint to the Chinese Government”, 64.

⁷⁰ “Work Starts on Lancang River Power Station,” *Xinhua* <http://news.xinhuanet.com/english/2002-01/21/content_246158.htm> (January 21, 2002) accessed July 23, 2012.

⁷¹ “China to Build Huge Power Station on Lancang-Mekong River”, *Xinhua* < http://news.xinhuanet.com/english/2002-01/20/content_245443.htm > accessed January 11, 2012.

จากเขื่อนจีนที่รวบรวมตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 ไม่ใช่การอธิบายเฉพาะกรณีเช่นนี้⁷¹ สิ่งหนึ่งที่ทำลายคำโฆษณาของจีนอย่างเห็นได้ชัดคือ การที่รัฐบาลจีนประกาศยกเลิกการสร้างเขื่อนเหมิ่งซง เพราะเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อประเทศท้ายน้ำได้⁷² เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ไม่ว่าจะจีนจะพยายามลดค่ากล่าวหาด้วยวิธีการต่างๆ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งก็ยังคงดำรงอยู่ จนกว่าจีนจะสามารถทำตามคำเรียกร้องของภาคประชาสังคมได้ ซึ่งในความเป็นจริงนั้น ดูจะเป็นไปได้ยากอย่างยิ่ง ในแง่นี้ จะสร้างความรู้สึกลัวหวาดระแวงและเกลียดชังในหมู่ของผู้คนที่ได้รับความเดือดร้อนจากเขื่อนจีน และความรู้สึกลัวเชิงลบนี้จะขยายวงกว้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจีนกำลังปฏิสัมพันธ์กับประเทศในอนุภูมิภาคฯ มากขึ้นทุกขณะ

สรุป

บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า ไทยกับจีนมีปฏิสัมพันธ์อันเกี่ยวกับแม่น้ำโขงอยู่หลายทางด้วยกัน ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกจะเห็นได้ชัดจากกรณีความร่วมมือทั้งทวิภาคีและพหุภาคีในระดับรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีนต่างมีผลประโยชน์ร่วมในการพัฒนาแม่น้ำโขง ไม่ว่าจะด้านพลังงานหรือการเดินทางเร็ว แต่ในแง่ของการจัดการทรัพยากรน้ำนั้น กลับไม่มีช่องทางที่เป็นทางการให้คู่กรณีได้สื่อสารกัน การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการก็ไม่เกิด หรือหากเกิดก็ไม่มีความหมายเท่าไรนัก ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิเช่น ความไม่เหมือนกันในอำนาจด้านต่างๆ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ทั้งสองฝ่ายรับจากการสร้างเขื่อน และการสื่อสารเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในยามที่เกิดวิกฤติเท่านั้น เป็นต้น การเรียกร้องจากชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจึงถูกละเลยทั้งจากฝ่ายรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีน

ขณะเดียวกัน ความผิดหวังจากทั้งรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีนในการแก้ปัญหาผลกระทบจากเขื่อนจีน ส่งผลให้ภาคประชาสังคมเองมีการพัฒนาการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการสร้างเขื่อนของจีนอย่างต่อเนื่อง และขยายวงไปสู่การต่อต้านโครงการพัฒนาอื่นๆ ของจีนอันเกี่ยวกับแม่น้ำโขงด้วย แม้รัฐบาลจีนจะมีการเปลี่ยนแปลงท่าทีทางการทูตไปจากในอดีตบ้าง แต่จีนยังคงต้องเผชิญกับปัญหาความเชื่อมั่น เนื่องจากหลายคำถามจากภาคประชาสังคมยังไม่ได้รับคำตอบที่น่าพอใจ ความตึงเครียดระหว่างภาคประชาสังคมไทยกับรัฐบาลจีนยังไม่มีแนวโน้มจะลดลงในอนาคตอันใกล้ トラบไคที่ผลกระทบในปัจจุบันยังปรากฏอยู่ และเขื่อนที่เหลือยังคงถูกสร้างไปตามแผนโดยปราศจากการปรึกษากับผู้คนที่ท้ายน้ำ

รัฐบาลไทยเองก็ไม่ได้มีความจริงจังในการช่วยบรรเทาทุกข์ให้คนเหล่านี้ ความสิ้นหวังในรัฐบาลไทยมีส่วนทำให้ภาคประชาสังคมไทยหันไปโจมตีและโยนความรับผิดชอบทั้งหมดให้กับจีน

⁷² นิวัติ ร้อยแก้ว, สัมภาษณ์,

⁷³ “China Launches Mekong River Flood Control Training”, *China Daily*

< http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-06/20/content_9993260.htm > accessed May 19, 2012.

ผู้คนจำนวนมากไม่แน่ใจว่ารัฐจะรักษาผลประโยชน์คนในชาติได้เพียงใด ด้วยเหตุนี้ ส่งผลให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทมากยิ่งขึ้น รวมถึงสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งมากขึ้น

แม้ว่านโยบายเพื่อนบ้านที่ดีของจีนจะประสบความสำเร็จในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐอย่างมาก แต่จีนกลับล้มเหลวในการเข้าถึงผู้คนในสังคม นโยบายเพื่อนบ้านที่ดีให้ความสำคัญกับรัฐมากเกินไป จนละเลยเสียงสะท้อนจากรากหญ้าและชาวบ้าน ที่อ้างว่าได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบของเขื่อนจีนที่ตั้งอยู่เหนือน้ำอย่างชัดเจน รัฐบาลจีนควรทบทวนการนำเอานโยบายเพื่อนบ้านที่ดีมาปฏิบัติว่ามีข้อบกพร่องประการใด และควรให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับผู้คนในประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น เพราะความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำบนแม่น้ำโขงอาจส่งผลเสียต่อความรู้สึกโดยรวมที่คนทำนํามีต่อชาวจีน ที่ปัจจุบันได้ไหลทะลักเข้ามาในประเทศเหล่านี้เป็นจำนวนมาก ในความเป็นจริงนั้น ภาพลักษณ์ของชาวจีนใหม่ที่ย้ายถิ่นมาปักหลักหรือทำมาหากินในประเทศเพื่อนบ้านไม่ค่อยจะสู้ดีนักอยู่แล้ว การกระทบกระทั่งจากความไม่เข้าใจข้ามวัฒนธรรมก็ให้เห็นในหลายกรณี การขาดกลไกในการไกล่เกลี่ยหรือแก้ปัญหาเขื่อนจีนบนแม่น้ำโขงนั้นอาจกระทบต่อการลงทุนในด้านอื่นๆ ของคนจีน และท้ายสุดอาจกระทบต่อความมั่นคงในชุมชนและสังคมที่มีชาวจีนอาศัยอยู่ด้วยได้ ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนชาวจีนในอินโดนีเซียในทศวรรษ 1990

ในแง่ของความเป็นจริงนั้น รัฐบาลจีนไม่มีทางที่จะทำลายเขื่อนที่สร้างเสร็จแล้วทิ้งอย่างแน่นอน หรือการระงับโครงการที่เหลือก็คงเป็นไปได้ยาก ดังนั้น ความต้องการและการเรียกร้องของภาคประชาสังคมย่อมเป็นไปได้ที่จะได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลจีน ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ สิ่งที่อยู่ในวิสัยที่รัฐบาลจีนอาจทำได้คือ การประสานให้เกิดการสื่อสารระหว่างรัฐบาลไทยกับภาคประชาสังคมไทยในการร่วมกันหาทางจัดการทรัพยากรน้ำภายในประเทศให้เพียงพอในฤดูแล้ง และไม่ให้มากเกินไปในฤดูฝน นอกจากนี้ ในระยะยาวจีนอาจเสนอความช่วยเหลือด้านเทคนิคในการจัดตั้งระบบจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญจีนเอง อย่างน้อยที่สุดเมื่อความเดือดร้อนได้รับการบรรเทาบ้างแล้ว ความตึงเครียดระหว่างจีนกับภาคประชาสังคมอาจผ่อนคลายตามไปด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฟผ. เห็น MOU ซื้อไฟฟ้าจากจีน. *Money Channel* 10 April 2007. Accessed April 24, 2012. <http://www.moneychannel.co.th/Menu6/NewsUpdate/tabid/89/newsid491/17668/Default.aspx>.
- กระทรวงต่างประเทศ. โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.” April 24, 2012. www.mfa.go.th/main/th/world/7/19897-โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.html.
- “กระทู้ถามด่วน เรื่อง การตรวจสอบผลกระทบและประสานความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง อย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดลงผิดปกติ”. *สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร* Accessed March 19, 2012. <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/72428>.
- “กระทู้ถาม นายกรัฐมนตรี เรื่อง ปัญหาผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง”. *สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. Accessed May 13, 2012. <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/60455>.
- “กระทู้ถาม เรื่อง ปัญหาผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง”. *สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. Accessed May 13, 2012. <http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/71844/00000000103332.pdf?sequence=1>.
- “ขอเสนอญัตติด่วน เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาวิกฤตการณ์แม่น้ำโขงแห่งขอ”. *สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. Accessed March 19, 2012. <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/19828>.
- เขียน ธีระวิทย์. “ความร่วมมือไทย-จีน ด้านการพัฒนาแถบลุ่มแม่น้ำโขง”. ใน *จีนในศตวรรษที่ 21*. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549).
- จีนดันทุรังขอระเบิดแก่ง ‘คอนผีหลง’. *Save Koh Surin*. Accessed April 5, 2012. <http://www.savekohsurin.com/webboard/topic.php?topicid=63>
- “จีนยอมเปิดเขื่อน น้ำโขงสูงขึ้น 10% รับข้อเสนอไทย ตั้งเวทีแก้วิกฤติ”, *Isan Fair*. Accessed March 3, 2012. <http://www.isanfair.com/ViewSubject.php?did=86&sid=27>.
- “จีนเชิญ 4 ชาติดูตรวจสอบเขื่อนแม่น้ำโขง”, *Bangkok Biz* 10 เมษายน. Accessed April 24. http://www.bangkokbiznews.com/2010/03/10/news_30485643.php?news_id=304856438.

“แฉ ผวจ.ขอเปิดเขื่อนโตนจิ้นปฏิเสธ”. *เดลินิวส์*. Accessed March 17, 2012.

<http://www.dailynews.co.th/crime/79913>.

“ประกาศสภาผู้แทนราษฎร เรื่อง ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาวิกฤตการณ์ระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลง”. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. Accessed March 22, 2012.

<http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/141205>.

“รายงานการศึกษาปัญหาวิกฤตการณ์ระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดต่ำลง.” สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. Accessed March 22, 2012. <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/77941>.

พรพิมล ตริโชติ และคณะ. รายงานการวิจัย เรื่อง สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ: ความเป็นจริงและผลกระทบ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา. ตุลาคม 2541.

ภาษาจีน

“澜沧江水电开发历程 (วิวัฒนาการการพัฒนาไฟฟ้าพลังงานน้ำบนแม่น้ำหลานชาง).” *Xinhua*. 20 January 2002. Accessed May 21, 2012.

<http://www.yn.xinhuanet.com/tebd/xdds/xw/bj03.htm>.

ภาษาอังกฤษ

Antaseeda, Poona. “Upstream Power Play”. *Bangkok Post Perspective*, 22 December 2002.

“Appendix 1: Letter to the Chinese Government” and “Appendix 2: Third Complaint to the Chinese Government”. In *Two important Lessons from Mekong Mainstream Dams in China*. Mekong Community Media Project, Mekong-Lanna Natural Resources and Culture Conservation Network. Chiang Rai: Parbpim, July 2010.

“China Launches Mekong River Flood Control Training”, *China Daily*. Accessed May 19, 2012. http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-06/20/content_9993260.htm.

“China Starts Oil Shipping via the Mekong River”, *Xinhua*, 28 December 2006. Accessed April 11, 2012. http://news.xinhuanet.com/english/2006-12/28/content_5543924.htm.

“China, Thailand join forces on Yunnan power projects.” *Xinhua*, July 17, 2004. Accessed May 23, 2012. http://news.xinhuanet.com/english/2004-07/17/content_1608208.htm.

“China to Build Huge Power Station on Lancang-Mekong River,” *Xinhua*. Accessed 11 January 2012. http://news.xinhuanet.com/english/2002-01/20/content_245443.htm.

Chung Chien-peng. “The “Good Neighbour Policy” in the Context of China’s Foreign Relations.” *China: An International Journal* 7:1 (March 2009): 107-123.

- Dore, John et al. “China’s Energy Reforms and Hydropower Expansion in Yunnan.” In *Democratizing Water Governance in the Mekong Region*, eds. Louis Lebel, John Dore, Rajesh Daniel and Yang Saing Koma, 58. Chiang Mai: Mekong Press, 2007.
- Energy Policy and Planning Office, Ministry of Energy, Royal of Thai Government. “Thailand’s Petroleum Products Trading with South China.” Accessed April 29, 2012. <http://www.eppo.go.th/vrs/VRS47-01-ChinaPetro.html>.
- “Events”. *Foundation for Ecological Recovery* . Accessed March 22, 2012. http://www.terraper.org/events_view.php?id=3.
- “Full text of Premier Wen’s speech at 2nd GMS Summit.” *People’s Daily*, 5 July 2005. Accessed June 14, 2012.
- “GMS Caravan”, *GMS Caravan*. Accessed January 25, 2012. <http://gmscaravan.multiply.com/>.
- “Greater Mekong Sub-region will become a new growth pole in Asia Pacific.” *Free Paper*, 20 May 2011. Accessed July 12, 2012. <http://www.f-paper.com/?i279689-Greater-Mekong-Sub-region-will-become-a-new-growth-pole-in-Asia-Pacific>.
- “Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program Fifth Meeting of the Subregional Investment”. *ADB* (Minutes of Proceedings from the Working Group in Phnom Penh, Cambodia, 13-14 October 2005) . Accessed July 12, 2012. <http://www.adb.org/gms/SIWG-5.pdf>.
- GLosny, Michael A. “Stabilizing the Backyard: Recent Developments in China’s Policy Toward Southeast Asia.” In *China and the Developing World: Beijing’s Strategy for the Twenty-first Century*, eds., Joshua Eisenman, Eric Heginbotham and Derek Mitchell. New York: M.E.Sharpe, 2007.
- Goh, Evelyn. *Developing the Mekong: Regionalism and Regional Security in China-Southeast Asian Relations (Adelphi Series 387)*. 1st ed. UK: Routledge, 2007.
- He Shengda and Sheng Lijun, “Yunnan’s Greater Mekong Sub-Region Strategy,” in *ASEAN-China Relations: Realities and Prospects*, eds., Saw Swee-Hock, Sheng Lijun and Chin Kin Wah. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005.
- Lawler, Jill. *The Interaction between The Mekong River Commission and China: An Analysis of Hydropolitical Dynamics on Cooperation*, Master Thesis, Chulalongkorn University, 2006.

Lin Teh-Chang. “Environmental NGOs and the Anti-Dam Movements in China: A Social Movement with Chinese Characteristics,” *Issues&Studies* 43: 4 (December 2007): 149-184.

Nguyen Phuong Binh. “Geopolitics and Development Cooperation in the Mekong Region.” In *The Mekong Arranged & Rearranged*, eds. Maria Serena I. Diokno and Nguyen Van Chinh. Chiang Mai: Mekong Press, 2006.

Osborne, Milton. *River at Risk: The Mekong and The Water Politics of China and Southeast Asia*. New South Wales: Longueville Media, 2004.

Southeast Asia Rivers Network. *Mekong: Rapids under Fire*. 2nd ed. Chiang Mai: Southeast Asia Rivers Network, December 2003.

Stoett, Peter. “Mekong River Politics and Environmental Security.” In *Confronting Environmental Change in East & Southeast Asia: Eco-Politics, Foreign Policy and Sustainable Development*, ed. Paul G Harris, 182. London: Earthscan, 2005.

System Planning Division, Electricity Generating Authority of Thailand. “Thailand Power Development Plan 2010-2030 (PDP 2010).” Accessed June 2, 2012.
<http://www.scribd.com/doc/36097570/Thailand-Power-Development-Plan-PDP>.

Tan, Sunny. “China’s Mekong Diplomatic Offensive.” *New Asia Republic*, 24 July 2010. Accessed May 12, 2012. <http://newasiarepublic.com/?p=19759>.

“Thailand Power Development Plan 2010-2030 (PDP 2010).” *Electricity Generating Authority of Thailand*. Accessed April 15, 2012. <http://www.scribd.com/doc/36097570/Thailand-Power-Development-Plan-PDP>.

“The People’s Republic of China in the Greater Mekong Subregion”. *Asian Development Bank (ADB)*. Accessed July 10, 2012. <http://www.adb.org/GMS/Publications/PRC-in-the-GMS.pdf>.

UNDP. “Chapter 2: New Dimensions of Human Security.” In *Human Development Report 1994*. Accessed June 18, 2012. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf

“Work Starts on Lancang River Power Station,” *Xinhua*. January 21, 2002. Accessed July 23, 2012. http://news.xinhuanet.com/english/2002-01/21/content_246158.htm.

สัมภาษณ์

นิวัติ ร้อยแก้ว. สัมภาษณ์. 27 กุมภาพันธ์ 2012.

วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ. สัมภาษณ์. 7 กุมภาพันธ์ 2012.